Lietas Nr. C04317609
Lietas arhīva Nr. SKC-0189-14

SPRIEDUMS

Rīgā 2014.gada 31.oktobrī

Latvijas Republikas Augstākas tiesas Civillietu departaments šādā sastāvā:

tiesnese referente E. Vernuša

tiesnesis V. Jonikāns

tiesnesis N. Salenieks

izskatīja rakstveida procesā /pers. B/ pārstāvja kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012.gada 28.jūnija spriedumu /pers. C/ un /pers. D/ prasībā pret /pers. B/ par dāvinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu daļā, neatraidāmo mantinieku daļas izdošanu.

Aprakstošā daļa

[1] /pers. C/ un /pers. D/ 2009.gada 15.septembrī cēluši prasību pret /pers. B/ par neatņemamās mantojuma daļas izdošanu, norādot, ka 2008.gada 27.augustā mirusi prasītāju vecmāmiņa /pers. F/, kurai ir dzimuši divi bērni: dēls /pers. B/ – atbildētājs lietā un meita /pers. G/ – prasītāju māte. /pers. G/ mirusi 2003.gada 28.septembrī, tādejādi prasītāji ir /pers. F/ pirmās šķiras likumiskie mantinieki.

[1.1] Ar 2007.gada 17.janvārī noslēgto dāvinājuma līgumu atbildētājs /pers. B/ vecmāmiņas /pers. F/ vārdā, pamatojoties uz 2005.gada 17.maijā izdoto ģenerālpilnvaru, uzdāvinājis sev nekustamo īpašumu /nosaukums, adrese/, 8 ha platībā, kas sastāv no diviem zemes gabaliem: zemes gabala 6,7 ha platībā ar kadastra apzīmējumu /numurs 1/ un zemes gabala 1,3 ha platībā ar kadastra apzīmējumu /numurs 2/.

Prasītāju ieskatā minētais darījums ir veikts vecmāmiņai /pers. F/ nezinot un ar šo dāvinājumu ir apietas prasītāju kā neatraidāmo mantinieku tiesības. Atbildētājs šo darījumu veicis prasītājus neinformējot, tādējādi izslēdzot taisnīgu, vienlīdzīgu iespēju pēc vecmāmiņas nāves mantot viņai piederošo īpašumu visiem mantiniekiem vienlīdzīgi.

[1.2] Saskaņā ar Civillikuma 425.pantu neatņemamā mantojuma daļa ir puse no tās mantojuma daļas vērtības, kādu prasītāji kā mantinieki mantotu pēc likuma, t.i., katrs 1/8 domājamo daļu no nekustamā īpašuma. Prasītāju neatņemamā daļa ir ? domājamā daļa no nekustamā īpašuma/nosaukums/.

Prasītāju ieskatā 2007.gada 17.janvāra dāvinājuma līgums atzīstams par spēkā neesošu daļā uz viņu neatņemamo mantojuma daļu.

Pamatojoties uz Civillikuma 399., 404., 423., 424., 425., 667., 668., 670., 1415., 1922.pantu, prasītāji lūguši:

-atzīt par spēkā neesošu 2007.gada 17.janvārī noslēgto dāvinājuma līgumu daļā par ? domājamo daļu no nekustamā īpašuma /nosaukums/ Ķekavas pagastā, kadastra Nr./numurs 1/;

-atzīt prasītājiem īpašuma tiesības kā neatraidāmiem mantiniekiem katram uz 1/8 domājamo daļu no nekustamā īpašuma /nosaukums/ Ķekavas pagastā, kadastra Nr./numurs 1/;

-dzēst ierakstu Ķekavas pagasta zemesgrāmatas nodalījumā Nr./numurs/ uz ? domājamo daļu no nekustamā īpašuma /nosaukums/.

[2] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2010.gada 26.marta spriedumu /pers. C/ un /pers. D/ prasība noraidīta pilnīgi.

[3] Izskatījusi lietu sakarā ar /pers. C/ un /pers. D/ apelācijas sūdzību, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta ar 2012.gada 28.jūnija spriedumu /pers. C/ un /pers. D/ prasību pret /pers. B/ par 2007.gada 17.janvāra dāvinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu daļā, neatraidāmo mantinieku daļas izdošanu un zemesgrāmatas ieraksta dzēšanu apmierinājusi daļēji.

Tiesa atzinusi /pers. C/ un /pers. D/ kā neatraidāmiem mantiniekiem īpašuma tiesības katram uz 1/8 domājamo daļu no nekustamā īpašuma /nosaukums/, /adrese/, kadastra Nr./numurs 1/, dzēšot šajā daļā Ķekavas pagasta zemesgrāmatas nodalījumā Nr./numurs/ /pers. B/ nostiprinātās īpašuma tiesības. Pārējā daļā tiesa prasību noraidījusi.

Tiesa piedzinusi no /pers. B/ par labu /pers. C/ un /pers. D/ tiesāšanās izdevumus Ls 320 katram, kā arī valsts ienākumos tiesāšanās izdevumus Ls 7,32.

Spriedumā norādīti tālāk minētie argumenti.

[3.1] Lietā noskaidrots, ka 2007.gada 17.janvārī /pers. F/, kuru uz ģenerālpilnvaras pamata pārstāvējusi pilnvarotā persona /pers. B/, uzdāvinājusi savam dēlam /pers. B/ nekustamo īpašumu /nosaukums/, Ķekavas pagastā, kadastra Nr./numurs 1/. Īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā 2007.gada 26.oktobrī.

/pers. F/ 2008.gada 27.augustā mirusi un atklājies mantojums.

Iesniegumus zvērinātam notāram par mantojuma pieņemšanu un apstiprināšanu mantojuma tiesībās uz mantojamo mantu: dzīvokļa īpašumu Nr.10 /nosaukums 2/, Baldones lauku teritorijā, un nekustamo īpašumu /adrese 2/, prasītāji iesnieguši 2008.gada 3.decembrī, atbildētājs – 2009.gada 14.maijā.

[3.2] Saskaņā ar Civillikuma 425.pantu, 1922.pantu, 757.pantu, atbildētājs mātes dzīves laikā dāvinājumā ir saņēmis nekustamo īpašumu /nosaukums/ un arī ir izteicis vēlēšanos mantot pēc likuma. Tiesas sēdē noskaidrots, ka atbildētājs no /pers. F/ bez strīdus nekustamā īpašuma uz 2007.gada 19.oktobrī noslēgtā dāvinājuma līguma pamata dāvinājumā ir saņēmis arī 3/5 domājamās daļas no nekustamā īpašuma /nosaukums/, Ķekavas pagastā, kadastra Nr./numurs 3/, kas sastāv no dzīvojamās mājas un divām palīgēkām.

Savukārt dāvinātājas neatraidāmie mantinieki prasītāji lietā no viņas dzīves laikā neko nav saņēmuši, par ko lietā strīds nepastāv. Līdz ar to ir pamatots iemesls prasībai no dāvinājuma izdalīt savu neatraidāmo daļu (Civillikuma 1922.pants).

[3.3] Aprēķinot neatņemamo daļu, jāņem vērā Civillikuma 1922.panta otrās daļas noteikumi. Puses nav iesniegušas pierādījumus par /pers. F/ mantas stāvokli (vērtību) dāvināšanas laikā (2007.gada 17.janvāris).

Pirmās instances tiesa, atzīstot, ka divi /pers. F/ piederošie nekustamie īpašumi pārsnieguši prasītāju neatņemamo 1/8 daļu vērtību katram, atsaukusies uz pušu pieteikumos par apstiprināšanu mantojuma tiesībās norādītajām īpašumu kadastrālajām vērtībām un lietā iesniegtās nekustamā īpašuma /nosaukums/ kadastrālās vērtības.

Izskatot līdzīgu lietu par neatņemamās mantojuma daļas izdošanu, Senāts piekritis viedoklim, ka mantas patiesā vērtība ir tirgus vērtība. Tādējādi, nosakot neatņemamās daļas vērtību, jāvadās no mantas patiesās (tirgus) vērtības uz lietas izskatīšanas laiku, kas arī būtu likumā minētais mantas pavairojums un atbilstu mantas patiesajai vērtībai salīdzinājumā ar 2007.gadu.

[3.4] Atbilstoši prasītāju apelācijas instances tiesā iesniegtajiem SIA ,,Arco Real Estate" nekustamo īpašumu novērtējumiem uz 2012.gada 22.maiju nekustamā īpašuma /nosaukums/, Ķekavas pagastā, tirgus vērtība ir Ls 33 900, dzīvokļa īpašuma Nr.10 /nosaukums 2/ Baldones pagastā – Ls 12 900 un nekustamā īpašuma /adrese 2/ – Ls 31 700. Vērā ņemams arī prasītāju arguments, ka uzdāvinātais nekustamais īpašums ir visvērtīgākais, jo tas sastāv ne tikai no zemes, kura atrodas Rīgas tuvumā, ir sadalāma apbūves gabalos un kurus būs iespējams pārdot, bet arī no meža, kuru izzāģējot un pārdodot, periodiski iespējams iegūt lielu peļņu. Tādējādi mantojamais atlikums ir nepietiekošs neatraidāmo mantinieku apmierināšanai.

Kritēriji, pēc kuriem nosakāms neatņemamās daļas izdošanas veids – neatņemamā daļa izdodama dabā, vai nosakot

kompensāciju naudā, likumā nav reglamentēti, kas nozīmē, ka šis jautājums apspriežams pēc tiesas ieskata (Civillikuma 5.pants). Konkrētajā gadījumā neatraidāmie mantinieki izprasījuši neatņemamo daļu no apdāvinātā, kura īpašumā manta atrodas.

[3.5] Noraidāms ir prasījums atzīt par spēkā neesošu daļā 2007.gada 17.janvārī noslēgto dāvinājuma līgumu.

Noslēdzot dāvinājuma līgumu puses izteikušas savu gribu, kas atbilst Civillikuma 1440.pantam. Prasītāji/pers. C/ un /pers. D/ nav līgumslēdzējas puses un tādējādi nevar apstrīdēt darījuma dalībnieku gribu. Turklāt Civillikuma 1922.panta pirmajā daļā noteiktais, ka neatraidāmais mantinieks var prasīt no apdāvinātā neatņemamās daļas izdošanu, nenozīmē dāvinājuma līguma daļēju atzīšanu par spēkā neesošu.

[4] Kasācijas sūdzību par spriedumu iesniedzis /pers. B/ pārstāvis, kurā lūdzis atcelt spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai.

Kasācijas sūdzībā norādīti šādi argumenti.

[4.1] Tiesa prasību apmierinājusi uz tāda pamata, kādu prasītājs nav norādījis prasībā.

[4.2] Tiesa nepareizi piemērojusi Civillikuma 1922.pantu, to nepareizi attiecinot uz tiesas konstatētajiem apstākļiem. Lietas izskatīšanas laikā neviena puse nav iesniegusi pierādījumus, kāds bijis dāvinātājas /pers. F/ mantas stāvoklis dāvināšanas laikā 2007.gada 17.janvārī. Likumdevējs Civillikuma 1922.panta piemērošanu padarījis atkarīgu tieši no šāda pierādījuma, bet tiesai tāds netika iesniegts un šī iemesla dēļ pirmās instances tiesa prasību noraidījusi.

Civillikuma 1922.pants nav tulkojams paplašināti un šajā gadījumā tiesa lietu nevarēja izšķirt pēc Civillikuma 5.panta. Prasītāji nav norādījuši, kālab nav iesnieguši pierādījumus, kāds bijis /pers. F/ mantas stāvoklis uz 2007.gada 17.janvāri, jeb kāda bijusi viņas īpašuma tirgus vērtība šajā laikā.

[4.3] Atbildētājs ir paļāvies, ka tiesa izspriedīs lietu atbilstoši likumam. Ja tiesa pieņēmusi lēmumu tiesību normas piemērot citādi, kā to paredzējis likumdevējs, tad par to bijis jāpaziņo arī atbildētājam, lai dotu iespēju iesniegt pierādījumus, kuri netika pārbaudīti pirmās instances tiesā. Tādējādi tiesa pieļāvusi Civilprocesa likuma 93.panta ceturtās daļas pārkāpumu.

[4.4] Tiesa bez ievērības atstājusi faktu, ka nekustamā īpašuma vērtējuma atskaite par nekustamo īpašumu /nosaukums/ vērtību ir sastādīta, vadoties no pieņēmuma, ka 2/5 domājamo daļu īpašnieks namīpašumam, kurš atrodas uz zemes ir /pers. B/, lai gan /pers. B/ un pirms tam arī /pers. F/ piederējušas tikai 3/5 domājamās daļas no namīpašuma /nosaukums/. Šo pierādījumu nevar atzīt par objektīvu, jo pareizi neatspoguļo strīdus nekustamā īpašuma tirgus vērtību uz 2012.gadu. Likumsakarīgi, ka, palielinot nekustamā īpašuma mantas sastāvu, palielināsies tā vērtība, kas šajā gadījumā ir būtisks apstāklis prasības apmierināšanai vai noraidīšanai. Vadoties no šī pierādījuma, tiesa pieļāvusi Civilprocesa likuma 97.panta pirmās daļas pārkāpumu.

Motīvu daļa

[5] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kura to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to noteic Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Civillietu departaments atzīst, ka apelācijas instances tiesas spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Kā izriet no kasācijas sūdzības, spriedums daļā, ar kuru prasība noraidīta, nav pārsūdzēts un ir stājies likumīgā spēkā.

[6] Prasība par neatņemamās mantojuma daļas izdošanu pamatota ar Civillikuma 1922.pantu, kas noteic: „Ja dāvinājums izdarīts tādā apmērā, ka dāvinātāja neatraidāmiem mantiniekiem neatliek pat viņu neatņemamās daļas, tad viņi var prasīt no apdāvinātā, lai izdod viņiem šīs daļas.

Aprēķinot neatņemamo daļu, jāņem par pamatu dāvinātāja mantas stāvoklis dāvināšanas laikā. Bet ja šī manta vēlāk pavairojusies, tad jāievēro tiklab šis pavairojums, kā arī tas, kas neatraidāmam mantiniekam novēlēts rīkojumā nāves gadījumam."

Tiesību doktrīnā atzīts, ka dāvinājuma daļas atprasīšanas tiesība ir noteikta neatraidāmo mantinieku interešu aizsardzībai. Dāvinājuma izdarīšanas brīdī dāvinātājam ir pienākums rēķināties ar neatraidāmiem mantiniekiem. Minētā norma nodrošina neatraidāmam mantiniekam iespēju saņemt tikpat, cik viņš būtu tiesīgs saņemt, ja mantojums atklātos dāvināšanas laikā *(sk.*

Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. - Rīga: Mans Īpašums, 1998, 373.lpp.).

Atbilstoši Civillikuma 1922.panta otrajai daļai neatraidāmā mantinieka neatņemamā daļa aprēķināma no dāvinātāja mantas stāvokļa dāvināšanas laikā *(sk. arī Senāta 2013.gada 27.marta spriedumu lietā Nr.SKC-94/2013, 2011.gada 14.septembra spriedumu lietā Nr.SKC-244/2011, 2010.gada 24.novembra spriedumu lietā Nr.SKC-240/2010, 2013.gada 25.oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-195/2013).*

[7] Izskatāmajā lietā tiesa konstatējusi, ka atbildētājs mātes /pers. F/ dzīves laikā 2007.gada 17.janvārī dāvinājumā saņēmis nekustamo īpašumu /nosaukums/, kas sastāv no diviem zemes gabaliem un pēc mātes nāves izteicis vēlēšanos mantot arī pēc likuma. Spriedumā norādīts, ka atbildētājs no /pers. F/ uz 2007.gada 19.oktobra dāvinājuma līguma pamata dāvinājumā saņēmis arī 3/5 domājamās daļas nekustamā īpašuma /nosaukums/, kas sastāv no dzīvojamās mājas un divām palīgceltnēm.

Tajā pašā laikā konstatējumu par dāvinātājas mantas stāvokli dāvinājuma izdarīšanas brīdī spriedums nesatur, no kā secināms, ka tiesa, piemērojot Civillikuma 1922.pantu, nav izpildījusi šajā pantā noteikto.

Turklāt apelācijas instances tiesa secinājusi, ka puses nav iesniegušas pierādījumus par /pers. F/ mantas stāvokli (vērtību) dāvināšanas laikā, bet atzinusi, ka nosakot neatņemamās daļas vērtību, jāvadās no mantas patiesās (tirgus) vērtības uz lietas izskatīšanas laiku, kas arī būtu likumā minētais mantas pavairojums un atbilstu mantas patiesajai vērtībai salīdzinājumā ar 2007.gadu.

Civillietu departamenta ieskatā, apelācijas instances tiesa, atsaucoties uz Civillikuma 1922.panta otro daļu, kur noteikts, ka neatraidāmā mantinieka neatņemamā daļa aprēķināma no dāvinātāja mantas stāvokļa dāvināšanas laikā, un konstatējot, ka puses nav iesniegušas pierādījumus par dāvinātājas mantas stāvokli dāvināšanas laikā, un tāpēc jāvadās no mantas stāvokļa lietas izskatīšanas laikā, ir taisījusi pretrunīgu spriedumu un nav pareizi piemērojusi Civillikuma 1922.pantu. Minētais tiesas secinājums neatbilst šā panta jēgai un tajā izvirzītajiem noteikumiem.

[8] Civilprocesa likuma 93.panta pirmajā daļā noteikts, ka katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus. Prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība. Atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotība.

Konkrētajā gadījumā prasītājiem ir jāpierāda, ka dāvinājums izdarīts tādā apmērā, ka viņiem neatliek pat viņu neatņemamās daļas. Minētais nozīmē, ka prasītājiem ir jāiesniedz pierādījumi par dāvinātājas mantas stāvokli dāvinājuma izdarīšanas laikā, tātad arī pierādījumi par mantas vērtību, uz ko jau norādīts pirmās instances tiesas spriedumā. Kā izriet no lietas materiāliem prasītāji apelācijas instances tiesā iesnieguši nekustamo īpašumu novērtējumu uz 2012.gadu, ko tiesa arī piemērojusi. Taču šī vērtējuma piemērošana neatbilst Civillikuma 1922.pantā noteiktajam.

Apelācijas instances tiesa atsaukusies uz Senāta 2008.gada 11.jūnija spriedumu lietā Nr. SKC-251, kurā norādīts, ka mantas patiesā vērtība ir tirgus vērtība. Ar jēdzienu ,,vērtība'' vispārinātā nozīmē saprot jebkuras lietas īpašības, izteiktas naudas izteiksmē. Vērtība nav raksturlielums, kas piemīt pašai lietai, tā ir determinēta no cilvēku attieksmes pret to. Mainoties cilvēku attieksmei pret īpašumu, mainās arī tā vērtība. Tirgus vērtība ir visvairāk iespējamā cena, par kuru brīvā un konkurējošā tirgū īpašumu var pārdot.

Nav pamata nepiekrist šajā spriedumā izteiktajam par nepieciešamību piemērot īpašuma tirgus vērtību, taču konkrētajā gadījumā svarīgi ir tas, kura brīža mantas vērtība, kas var būt arī nekustamā īpašuma kadastrālā vērtība, ir ņemama vērā. Savukārt Civillikuma 1922.pants skaidri nosaka šo brīdi, proti, dāvināšanas laiku.

No tiesas sprieduma izriet, ka jau apstrīdētā dāvinājuma brīdī dāvinātājai piederēja trīs nekustamie īpašumi, proti, dzīvokļa īpašums Nr.10 /nosaukums 2/, Baldones lauku teritorijā, nekustamais īpašums /adrese 2/ un /nosaukums/, Ķekavas pagastā, no kuriem atbildētājam uzdāvināja vienu nekustamo īpašumu /nosaukums/. Līdz ar to, tikai noskaidrojot visu šo īpašumu vērtību dāvināšanas brīdī un ņemot vērā, ka divi īpašumi ietilpst mantojuma masā, ko apliecina lietas materiāli, var izdarīt secinājumu, vai šajā gadījumā ir pamats piemērot Civillikuma 1922.pantu, proti, vai prasītājiem tiešām neatliek pat viņu neatņemamās daļas.

Tādējādi, lai apmierinātu prasību, ir nepieciešams konstatēt tādu apstākļu kopumu atbilstoši Civillikuma 1922.pantam, kas norāda uz prasītāju mantisko tiesību aizskārumu neatņemamās daļas apmērā.

[9] Saskaņā ar Civillikuma 757.pantu pārdzīvojušam laulātam un visiem lejupējiem, kas uz kaut kāda pamata grib mantot no mirušā laulātā vai no kopējā augšupējā, viss tas, ko viņi dabūjuši no mantojuma atstājēja tam dzīvam esot, pirms mantojuma masas dalīšanas jāpievieno tai vai arī jāieskaita savās mantojuma daļās.

Norādījums Civillikuma 757.pantā, ka iepriekšēji saņemtais pirms mantojuma masas dalīšanas jāpievieno mantojuma masai vai arī jāieskaita savās mantojuma daļās, nosaka veidu, kādā mantiniekiem jānorēķinās savā starpā *(Zigmants Gencs. Mantošana. Zinātniski prakstisks komentārs. Tiesu namu aģentūra. Rīga, 2002, 409.lpp.).*

Apelācijas instances tiesa, atsaucoties uz minēto tiesību normu, nav pamatojusi, kā tā attiecas uz izskatāmo lietu prasībā par neatņemamās daļas izdošanu sakarā ar mantojuma atstājēja iepriekš izdarīto dāvinājumu. Civillikuma 757.pants šajā gadījumā attiecas uz atbildētāju, kurš arī ir pieteicies uz mātes atstāto mantojumu un kuram izdarītais dāvinājums būs ņemams vērā pirms mantojuma masas dalīšanas.

[10] Ievērojot minēto, apelācijas instances tiesas spriedumu nevar atzīt par likumīgu un pamatotu, tāpēc tas ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai.

Tā kā spriedums tiek atcelts, tad atmaksājama drošības nauda atbilstoši Civilprocesa likuma 458.panta otrajai daļai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu, Civillietu departaments

n o s p r i e d a

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012.gada 28.jūnija spriedumu atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Atmaksāt /pers. O/ drošības naudu 284,57 euro (divi simti astoņdesmit četrus euro 57 centus).

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese E. Vernuša

Tiesnesis V. Jonikāns

Tiesnesis (paraksts) N. Salenieks